

Bordás Gabriella - Siposné Nándori Eszter

A munka világába történő integrációt segítő képzések: marginális munkaerőpiaci rétegek, képzések és átképzések a Miskolci Járásban

A tanulmány a közfoglalkoztatást és a munkaerő-piaci képzés rendszerét mutatja be az 1990-es évektől napjainkig Magyarországon, különös tekintettel a Miskolci Járásra, amit az országos átlagnál magasabb munkanélküliség jellemez. A kutatás során az interjúkészítés és a kérdőívvezetés módszerét alkalmaztuk. A kutatás fő célja volt, hogy aktuális helyzetképet kapjunk a munkaerő-piaci képzésekben résztvevőkről egy viszonylag magas munkanélküliséggel rendelkező térségben.

Kulcsszavak: munkanélküliség, közmunkaprogram, munkaerő-piaci átképzések

JEL-kód: J60, P 36

<https://doi.org/10.32976/stratfuz.2019.7>

Bevezetés

A munkanélküliség csökkentése és ezzel együtt a foglalkoztatási szint növelése mind az Európai Unió, mind a nemzeti foglalkoztatáspolitikai legfőbb célkitűzése. A probléma, hogy a két réteg nem tudja lefedni egymást. Egyre inkább jellemző, hogy a munkanélküliek képzetlenek, azonban a betöltetlen álláshelyek magas szintű tudást igényelnek. A kereslet és a kínálat eltérő szakmastruktúrával rendelkezik, így ez strukturális munkanélküliséget okoz. A magyar kormány legfőbb megoldásként létrehozta a közmunkaprogramot és a munkaerő-piaci átképzéseket, továbbképzéseket.

A tanulmány összefoglalja a közfoglalkoztatás és a munkaerő-piaci képzés rendszerét Magyarországon az 1990-es évektől napjainkig. A dolgozat a Miskolci Járásra koncentrálna, hiszen ezt a térséget kiemelkedően magas munkanélküliség jellemzi. A kutatás során több interjút készítettünk, valamint egy 226 fős kérdőívet is sikerült kitöltetni kormány megbízotti engedéllyel 2016 végén. Az adatok anonim módon kerültek elemzésre. A kutatás fő célja volt, hogy aktuális helyzetképet kapjunk a munkaerő-piaci képzésekben résztvevőkről egy viszonylag magas munkanélküliséggel rendelkező térségben.

A tanulmány fő kérdései a primer kutatásra specializálódtak: A kérdőívben résztvevők megítélése szerint mennyire hasznos az éppen folyó képzés? Mi motiválja őket a tanulmányaik befejezésében? A munka világában milyen tervük van a jövőre nézve?

Munkanélküliből foglalkoztatott

Amikor munkanélkülivé válik valaki, három út vezetheti vissza a munkaerőpiacra. Az első, hogyha valamilyen módon talál munkát, ami általában a szakmai tudáson, tapasztalaton, valamint a szerencsén és szimpátián múlik. A második, hogy közfoglalkoztatott lesz az ember, a harmadik pedig, amikor részt vesz egy munkanélkülieknek szóló továbbképzésen és sikeres vizsga utánvalószínű, hogy el tud helyezkedni. A három csoport közül kiemelten foglalkoztunk a közfoglalkoztatással, illetve a munkaerő-piaci képzések rendszerével, hiszen a tanulmány szempontjából a két téma fontos szakirodalmi háttere a primer kutatásnak.

A közfoglalkoztatás már az 1987-es évektől kialakulóban volt Magyarországon, de csak 1991-től működött szabályozottan. Ez a fajta foglalkoztatás egyik eszköze volt a rendszerváltás után kialakult munkanélküliség csökkentésének. (Bördös, 2014)

Magyarországon a közfoglalkoztatás három formában működött, melyek az elvégzett munka jellegében csak keveset különböztek egymástól, viszont a finanszírozásban és az irányító, felügyelő intézmény kilétében igen. Ez a három foglalkoztatási forma a közhasznú foglalkoztatás, közmunka és a közcélú munka volt. 2011. január 1-jén megújították a közfoglalkoztatás rendszerét, melynek eredményeképpen létre jött egy egységes

közfoglalkoztatás. Csak a 2016-os évre 340 milliárd forint a közfoglalkoztatásra tervezett teljes költségvetési keret. Ez a pénzösszeg a becslések szerint körülbelül 20–25 ezer közfoglalkoztatott elsődleges munkaerőpiacra kerülését segítette. (Scharle, 2015)

Az NFSZ megfogalmazása szerint a munkaerőpiaci képzés legfőbb célja a következő: „A munkaerőpiaci képzés -...- olyan foglalkoztatást elősegítő aktív eszköz, amellyel a munkanélküli vagy a munkaviszonyban álló, de munkanélküliséggel veszélyeztetett rétegek képzésével növelhető az elhelyezkedési esély, illetve a munkahely megtartása.” (NSZF, 2016)

Frey Mária szerint az első munkaerőpiaci képzés 1991-re tehető, amikor is az állam rájött, hogy a képzések elindításával még jobban csökkenteni lehet a munkanélküliek számát az országban. (Frey, 2002) A képzések célja sokrétű volt, melynek lényege, hogy a munkanélküliek és a várhatóan 1 éven belül munkanélkülivé válók esélyeit javítani kell, ezáltal a munkanélküliek száma csökkenhet. (ÁSZF, 2009)

Az első képzési programok monitoreredményei inkább a program sikertelenségére mutatott rá, mint sikerességére. 1993-ban készült az első hatásvizsgálati riport, melyet Martin Godfrey, Lázár György és Christopher J. O’Leary írt, aminek címe a Report on a Survey of Unemployment and Active Labour Market Programmes in Hungary. (A kiadvány megemlíti Borsod-Abaúj-Zemplén megyét is, mint az egyik olyan megyét, ahol a leggyorsabban emelkedett a munkanélküliek száma a rendszerváltás után.) A kutatás eredménye, hogy a képzésben résztvevők, a képzésben nem résztvevőkhöz képest, 19%-kal nagyobb eséllyel tudnak elhelyezkedni. (O’Leary, 1993) Ez azonban, a szakértők szerint egy rendkívül kedvezőtlen képet mutat be az elhelyezkedési arányokról. Az 1994–2000 közötti évek képzéseiből kikerülő munkanélküliek elhelyezkedési arányai sem kiemelkedők, hiszen egyik évben sem érték el az 50 százalékot. (Frey, 2002)

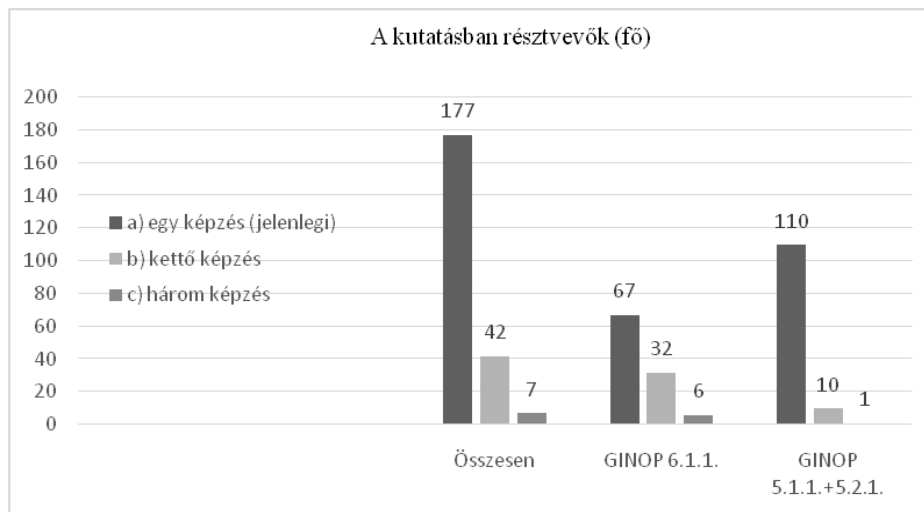
A szakképzések 2012. január elsejétől megújultak, ami a felnőttképzés jogszabályi háttér megújítását idézte elő, mely 2013. szeptember 1-jétől lépett hatályba. Ennek eredményeként a felnőttképzés 2013-tól már nem akkreditált, hanem engedélyezett tevékenység. Ez a törvény a magasabb minőségi követelmények biztosítása érdekében jött létre. Minden ezzel kapcsolatos feladat a Nemzeti Munkaügyi Hivatal hatáskörébe tartozik. A szakképzés finanszírozási rendszerét is jobban beszabályozták. A képzésekhez, illetve a képzési rendszer fejlesztéséhez felhasználható decentralizált keret fele-fele arányban lett felosztva. A támogatásokkal kapcsolatos pályázatokkal járó munkát az állami szakképzési és felnőttképzési szerv végzi, amiért a megnyert keretösszegnek az 1 százalékát kapják meg. (Cseres-Gergely & Varadovics, 2013)

A Miskolci Járásban képzésekben résztvevők jellemzői

A vizsgálat azokra az éppen folyó képzésekre vonatkozott, amelyekben a kérdőívet kitöltők részt vettek. Célja volt, hogy a képzésekről a válaszadók attitűdjét jobban megismerhessük. A következőkben a Miskolc Járási Foglalkoztatási Osztályban lévő két nagy pályázati körben készült kérdőív elemzéséből fogok bemutatni pár eredményt. Összesen 226-an töltötték ki a kérdőívet, 121-en a GINOP 5.1.1. és 5.2.1.-hez tartozók és 105-en a GINOP 6.1.1.-hez tartozók. A kitöltés mennyiségét kormány megbízói engedély korlátozta, ezért ez mindösszesen 8 képzési kurzus résztvevőivel anonim módon történt. A 8 kurzus a hegesztő, szociális gondozó és ápoló, ápolási asszisztens, 7-8. osztály felzárkóztató, logisztikai ügyintéző, vállalkozás és bérügyintéző, virágkötő és virág kereskedő, illetve a takarító kurzus.

A két pályázati körben van átfedés a kurzusokat illetően, hiszen a GINOP 5.1.1. és 5.2.1.-ben a takarító kurzuson kívül minden mást ki tudtam tölteni, a GINOP 6.1.1.-ben pedig a takarító, bérügyintéző, valamint a szociális gondozó és ápoló képzés résztvevőivel sikerült ezt megtenni, mivel más hasonló kurzus nem volt.

Az 1. ábrán a létszám megoszlása figyelhető meg a pályázatokban, valamint, hogy a résztvevők eddig hány munkaerő-piaci képzésre jártak.

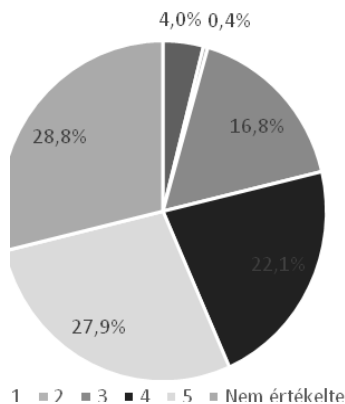

1. ábra: A kutatásban résztvevők (fő)

Forrás: saját szerkesztés

Megállapítható, hogy a megkérdezettek 78%-a még csak egy, azaz a jelenlegi képzésen vett részt, ami egy nagyon jó arány. 19% a jelenlegi képzéssel együtt két képzésen vett eddig részt és csak 3% vett részt három képzésen. Fontos kiemelni, hogy a két, illetve három képzésben részt vett személyek szinte csak a közfoglalkoztatottaknak kiírt képzésbe tartoznak. Így megállapíthatjuk, hogy a képzési rendszer csak keveseket enged újra részt venni képzésekben, mivel a megkérdezettek majdnem 80%-a most vesz részt először munkaerőpiaci képzésben. Az érem másik oldalán lévő 22%-nál nem érvényesül az az elgondolás, hogy a már elvégzett képzés segítségükre volt a munka világába való visszajutásban. Ennek az okát nehéz megfejtetni. A kérdőívekből csak arra tudtam következtetni, hogy a kitöltők nagy százaléka érdektelen arra nézve, hogy mihez fog kezdeni a jövőben. Ezt a magas százalékkal rendelkező alacsony iskolai végzettség és a jövőre vonatkozó kérdések meg nem válaszolása bizonyíthatja. Emellett az interjúkban résztvevő, Foglalkoztatási Osztálynál dolgozó személyek is megemlítették, hogy a képzésekben résztvevők érdektelensége és motivációhiánya igen magas. A 2. ábrán a képzések hasznosságára irányuló kérdés elemzése látható.

A képzések hasznossága
(1=nemhasznos, 5=nagyon hasznos)

2.ábra: A képzések hasznossága.

Forrás: saját szerkesztés

Sokan nem válaszoltak, de akik igen, azok magas százalékban nagyon hasznosnak tartják a képzéseket. Valamint a 4-est és 3-ast karikázók is nagy létszámmal vannak, ezért összességében elmondható, hogy a képzésben résztvevők hasznosnak tartják a képzéseket. Az összesített átlag is ezt bizonyítja, hiszen az 3,98. A megkérdezettek közül 204-en azt válaszolták, hogy a jelenleg futó képzésben szeretne elhelyezkedni - ha sikerül a vizsgája -, 20-an nem-et válaszoltak és csak 2-en tartózkodtak. Ez pozitív jövőképet adhat számunkra. A képzés elvégzésében az emberek 62%-át a megélhetési, anyagi okok motiválják, 33%-át az elismerés és a tudás megszerzése. 3%-a csak azért csinálja, mert kötelező és plusz bevételi forrás, 4%-a egyéb okok miatt végzi el, és ugyancsak 4%-a nem nyilatkozott.

A motivációfelméréshez kétmintás hipotézisvizsgálatot végeztünk, ahol azt feltételeztük, hogy a munkanélküliek magasabb arányban motiváltak abban, hogy a képzés segítségével elismertebbek legyenek a társadalomban, mint a közfoglalkoztatottak. Ez azért lenne lehetséges, mivel feltételezésem szerint a közfoglalkoztatottaknak a képzés előtt is volt munkája, ezért biztosabbnak érezhetik a pozíciójukat, mint a munkanélküliek. A számításhoz szükséges alapvető adatok az 1., az eredmények pedig a 2. táblázatban láthatók.

1.táblázat: A kétmintás hipotézisvizsgálat számításához szükséges alap adatok

H_0 :	$P_m - P_k \geq 5\%$
H_1 :	$P_m - P_k < 5\%$
Szórás:	0,06

Forrás: Kérdőív alapján, saját számítás

A H_0 szerint a munkanélküliek (P_m) több mint vagy pontosan 5%-kal magasabb arányban végzik a képzést az elismertség miatt, mint a közfoglalkoztatottak (P_k). A H_1 pedig ennek az ellentéte, tehát a munkanélküliek kevesebb mint 5%-kal magasabb arányban végzik a képzést az elismertség miatt, mint a közfoglalkoztatottak. A számítások a következő eredményeket adták.

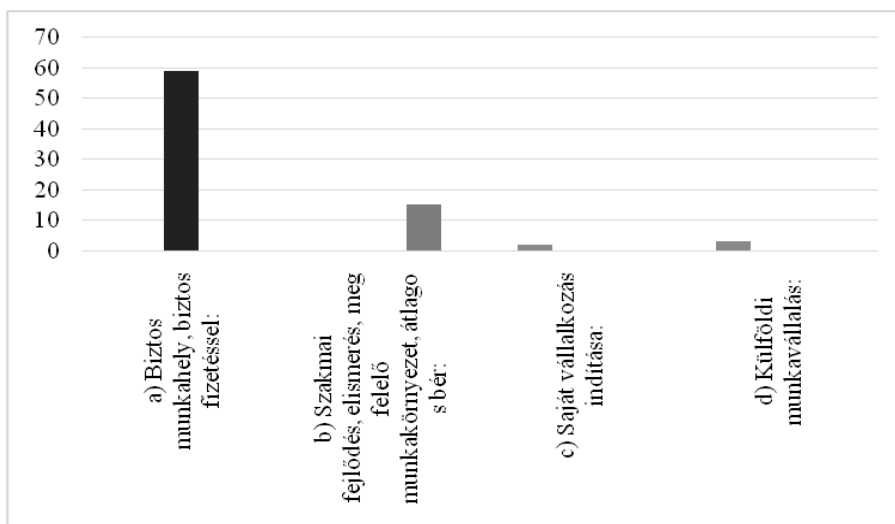
2. táblázat: A kétmintás hipotézisvizsgálat eredményei

Próbafüggvény számított értéke.	1,85
Kritikus alsó érték	-1,65

Forrás: Kérdőív alapján saját számítás

Mivel a próbafüggvény számított értéke a kritikus alsó értékénél magasabb, ezért el kell, hogy fogadjuk a H_0 -t, tehát a munkanélküliek több mint 5%-kal magasabb arányban végzik a képzést az elismertség miatt. Ez számomra a kérdőív eredményeire hivatkozva egy ok miatt tudható be. Mivel a közfoglalkoztatottak között van olyan, aki már többször is volt képzésben és valószínű, hogy már több hónapja van közfoglalkoztatásban is, ezért magasabb lehet a „reményvesztettek” aránya. Reményvesztett alatt itt olyan embereket értek, akik már több képzésen is részt vettek, de mégsem sikerült elhelyezkedniük.

Elszomorító eredmény, hogy a válaszadók 40%-a egyáltalán nem rendelkezik semmilyen munkatapasztalattal. (A megkérdezettek 3%-a nem válaszolt erre a kérdésre.) Ijesztő belegondolni, hogy ebből minimum 26 fő a 25-45 éves korosztályba tartozik. Az utolsó kérdésre összesen 79-en válaszoltak a 226-ból (3. ábra).

3. ábra: Jövőbeni tervek megoszlása

Forrás: saját szerkesztés

A számok alapján az emberek legfőbb célja tehát a biztos munkahely és fizetés, majd a szakmai fejlődés, a külföldi munkavállalás és utolsó sorban a saját vállalkozás indításának a gondolata.

Összefoglalás

A cikk elején röviden olvashattunk a munkaszerzés három útjáról, melyek az önerőből megvalósuló elhelyezkedés, közfoglalkoztatásba való bekerülés és a munkaerő-piaci képzéseken való részvétel.

Magyarországon a közfoglalkoztatás három formában működött egészen 2011. január 1-ig, amikor megújították a rendszerét, melynek eredményeképpen létre jött egy egységes közfoglalkoztatás. A közfoglalkoztatásra tervezett teljes költségvetési keret 2016-ban 340 milliárd forint, ami szinte egy sokkoló mennyiség. Ez a pénzüsszeg a becslések szerint

körülbelül 20–25 ezer közfoglalkoztatott elsődleges munkaerőpiacra kerülését segítette (Scharle, 2015).

A közfoglalkoztatás rendszerének ismertetése után a munkaerő-piaci képzésekről írtam röviden. Bemutatásra került, hogy a rendszer hivatalosan az 1994-es évektől lett strukturálisan jól kialakítva. A képzés elindulása nagy sikernek örvendett, de miután publikálásra kerültek az első monitoreredmények, megcsappant a jelentkezők száma. Ez azonban csak egy pár évig tartott, hiszen 2002-ben újra a legnépszerűbb munkaerő-piaci aktív eszközök közé lett sorolva a képzés (Frey, 2002). Manapság nem annyira tekinthetők népszerűnek, mint a bevezetések voltak, hiszen a monitoreredmények még mindig 50% alatt vannak. 2003-tól 2011-ig több változás is bekövetkezett a képzési rendszerben. 2003-ban megalakult az Országos Felnőttképzési Tanács, valamint létrejött egy bérezési és finanszírozási változás is, illetve a képző központok korszerűbbé váltak. 2010-ben megszabták, hogy a munkanélküli két lehetőség közül is választhat, ha sikerül képzésben részt vennie. Az egyik, amikor a Miskolc Járási Foglalkoztatási Osztály által meghirdetett szakirányokban jelentkezik csoportos képzésre, valamint amikor maga keres az általa elképzelt és az állami foglalkoztatási szolgálat által elfogadott intézményt és képzést (Frey, 2010).

A kutatásunk a B.-A.-Z. Megyei Kormányhivatal Miskolc Járási Foglalkoztatási Osztályban lévő munkaerő-piaci képzésekben regisztrált személyeivel sikerült véghez vinni, melynek fő célja, hogy a válaszadók attitűdjét jobban megismerhessük. A kérdőívet összesen 226-an töltötték ki, melyből 121-en a GINOP 5.1.1. és 5.2.1.-hez tartozók és 105-en a GINOP 6.1.1.-hez tartozók. A kitöltés mennyiségét kormány megbízói engedély korlátozta, ezért ez összesen 8 képzési kurzus résztvevőivel anonim módon történt meg. Megállapítható, hogy a megkérdezettek 78%-a még csak egy, azaz a jelenlegi képzésen vett részt. 19% a jelenlegi képzéssel együtt két képzésen vett eddig részt és csak 3% vett részt három képzésen. Megnyugodhatunk, hogy a képzési rendszer csak keveseket enged újra részt venni képzésekben, mivel a megkérdezettek majdnem 80%-a most vesz részt először munkaerőpiaci képzésben. A megkérdezettek körében csak kevesen rendelkeznek jövőképpel és szintén kevés ember érdeke, hogy a képzés által egy magasabb társadalmi szintre jusson. Ezt az interjúban résztvevők tapasztalatai is bizonyítják. A kitöltők 57%-ának a legmagasabb iskolai végzettsége az általános iskola. 21%-nak a szakközépiskola, 19%-nak a gimnázium, 2 %-a rendelkezik egyetemi végzettséggel és 1%-a nem adta meg. Ezért megállapítható, hogy a továbbképzés szükséges ezen társadalmi rétegnek. A képzés elvégzése azonban nem feltétlenül garantálja a magasabb elhelyezkedési arányt, sem pedig a személyiség formálódását. A kérdőívek által azt állapítottam meg, hogy a legnagyobb probléma az emberek hiánymotiváltsága, és hogy nincs megfelelő munka a szellemi képességeikhez mérten.

Köszönetnyilvánítás

"A cikkben/előadásban/tanulmányban ismertetett kutató munka az EFOP-3.6.1-16-2016-00011 jelű „Fiatalodó és Megújuló Egyetem – Innovatív Tudásváros – a Miskolci Egyetem intelligens szakosodást szolgáló intézményi fejlesztése” projekt részeként – a Széchenyi 2020 keretében – az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg"

Irodalomjegyzék

- ÁSZF. (2009. április 25.). Tájékoztató az „Út a munkához” program céljairól és feladatairól. A Nemzeti Közfoglalkoztatási Szolgálat honlapja.
http://internet.afsz.hu/engine.aspx?page=full_utamunkahoz; utolsó megtekintés: 2016. 10. 18.
- BÖRDŐS K. (2014). A közfoglalkoztatás intézményi környezete - történelmi áttekintés. In F. K.-V. (szerk.), Munkaerőpiaci tükrök 2014.

- CSERES-GERGELY ZS. – VARADOVICS K. (2013). A munkapiaci szakpolitika eszközei, 2012. szeptember – 2014. január. In F. K.–N. (szerk.): Munkaerőpiaci Tükör 2013.
- FREY M. (2002). A munkaerőpiaci politika jogszabályi és intézményi környezetének piactudományi fejlődésének története. In F. K. (szerk.), Munkaerőpiaci Tükör 2002.
- NSZF. (2016). Információk képzési támogatást kérőknek. Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat honlapja.
http://nfsz.munka.hu/engine.aspx?page=allakeresoknek_informaciok_tamogatast_keroknek; utolsó megtekintés: 2016. 10. 19.
- O'LEARY, M. G.-L.-C. (1993. 10 18.). Report on a Survey of Unemployment and Active Labour Market Programmes in Hungary. Upjohn research honlapja. Forrás: <http://research.upjohn.org/cgi/viewcontent.cgi?article=1058&context=confpapers>; utolsó megtekintés: 2016. 10. 19.
- SCHARLE Á. (2015). A munkapiaci szakpolitika eszközei (2015. május – 2016. március). In B. Z.-F. (szerk.), Munkaerőpiaci Tükör 2015.